

I väntan på underskotten

Julhelgen 1977 kommer på många håll att tillbringas i andaktsfull väntan på de två underskott — i statsbudget och bytesbalans — som efter årsskiftet presenteras i regeringens finansplan. Vi vet redan nu att det i bägge fallen kommer att röra sig om större siffror än någonsin förut. Vi vet också vad reaktionen på dessa underskott kommer att bli. Från regeringshåll kommer att hävdas att "vi lever över våra tillgångar" och måste "dra åt svångremmen". Från oppositionen kommer vi att få höra att det bedrivs en "släpphänt politik" som hotar att "undergräva statsfinanserna" och "placera oss i händerna på utländska bankirer" om den inte "stramas upp".

I syfte att föregripa denna politiska bollning med underskotten, kan det kanske vara rimligt att något granska vari de består och söka placera dem i ett samhällsekonomiskt perspektiv. För att börja med statsbudgeten, så kan denna för kalenderåret 1978 beräknas visa ett underskott på ca 28 miljarder kronor, ett svindlande belopp. Men låt oss vänta tills svindelns släppt, och sedan betrakta beloppet närmare. Härifrån ska då först dras statlig utlåning och andra finansiella transaktioner till en beräknad storlek av 7 miljarder. I den mån som staten agerar bank så ska naturligtvis mot utlåningen svara in- (eller upp-)låning. Vi har alltså att räkna med ett löpande underskott i statsbudgeten på $28 - 7 = 21$ miljarder kronor.

Nu är det dock så att den offentliga sektorn har flera strängar på sin lyra. Inom den s k "socialförsäkringssektorn", vilken redovisas separat, tar staten in socialförsäkringsavgifter till ett belopp, som med 14 miljarder *överstiger* till hushållen utbetalade pensioner och andra förmåner. Från stabiliseringspolitisk synpunkt är det självfallet helt likgiltigt om en offentlig inkomst betecknas som försäkringsavgift eller skatt, och om en offentlig utgift betecknas som försäkringsersättning eller barnbidrag. Återstår alltså ett underskott för staten inklusive socialförsäkringssektorn på $21 - 14 = 7$ miljarder kronor. Härifrån kan man dra ett beräknat kommunalt överskott på 4 miljarder, vilket ger ett samlat underskott för den s k konsoliderade offentliga sektorn på 3 miljarder kronor. Det torde vara svårt att hävda att dessa 3 miljarder — mindre än 1 procent av rikets samlade inkomster — skulle undergräva de offentliga finanserna. I själva verket bör den offentliga sektorn — vars stabiliseringspolitiska uppgift som bekant är att balansera samhälls ekonomin — avpassa sina utgifter och skattesatser så att ett på lång sikt önskvärt över- eller underskott uppkommer vid full sysselsättning. Med en öppen och dold arbetslöshet på i dagens läge minst sex procent av arbetskraften är det sannolikt att en återgång till normalt utnyttjande av den svenska produktionskapaciteten skulle innebära en sådan ökning av skatteintäkterna att ett kraftigt *överskott* i de offentliga finanserna uppkom. Det faktiskt beräknade underskottet på 3 miljarder är alltså i själva verket *för litet* för att motsvara balansen i de offentliga finanserna vid full sysselsättning.

Invändningen mot ovanstående resonemang brukar vara att det faktiska underskottet ändå måste täckas, och att detta innebär *antingen* en omfattande

statlig upplåning med skadliga biverkningar på de privata investeringarna, eller en ökning av penningmängden med åtföljande inflationsproblem. Denna invändning är naturligtvis alldeles riktig — om det råder jämvikt i utrikesbetalningarna. För 1978 beräknas ett underskott i bytesbalansen på 18 miljarder kronor. Härifrån ska dock dras statistisk missvisning, sannolikt större delen av den s k "restpost" av oförklarade valutainkomster, som 1975 svarade mot nästan hela och 1976 mot ungefär halva bytesbalansunderskottet. I den mån som den kvarvarande delen av bytesbalansunderskottet svarar mot den offentliga sektorns underskott kan man schematiskt hävda att det senare "finansieras utomlands" och därför inte skapar några problem på den inhemska kredit- och penningmarknaden. Däremot innebär naturligtvis underskotten att vi skuldsätter oss utomlands, eller åtminstone att vi minskar våra utländska nettotillgångar. (Enligt Sven Grassmans beräkningar passerar vi nollstrecket i år.) Den reala räntekostnaden på ca 3 procent för dessa utlandslån är dock sannolikt mycket låg i förhållande till de långsiktiga sociala kostnader som en "svångremspolitik" med ökad öppen arbetslöshet skulle föra med sig.

Är då allting frid och fröjd? Betyder det resonemang som förts här att vi bör bortse från underskotten i en analys av det ekonomiska läget? Nej, självfallet inte. Men underskotten ska tas för vad de är, nämligen *symptom* på en allvarlig kostnadskris i den svenska ekonomin. Budgetunderskottet *beror på* att det produktiva skatteunderlaget är för litet och subventionsbehovet för stort. Bytesbalansunderskottet *beror på* att exporten är för låg och importkonkurrensen övermäktig. Ekonomens önskan inför det nya året måste därför bli: Låt oss få slippa alla missvisande jämförelser mellan statens och Svenssons budget! Låt oss få slippa Spara och Slösa och ledsna blågula spargrisar med hål i magen! Först när vi övergått från att intressera oss för underskottens storlek till att diskutera deras orsaker har vi skapat underlag för en konstruktiv stabiliseringspolitisk debatt.

Jens Von Sydow